

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl dnešního dne v senátě složeném z předsedkyně Kateřiny Šimáčkové a soudců Ludvíka Davida a Ivany Janů (soudkyně zpravodajky) mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků ve věci ústavní stížnosti stěžovatelů **P. M.a a E. M.**, zastoupených JUDr. Ondřejem Vodákem, advokátem se sídlem v Praze, Washingtonova 1567/25, Praha 1, proti usnesení **Nejvyššího soudu** ze dne 23. 4. 2013, č. j. 21 Cdo 1286/2012-454, a proti rozsudku **Krajského soudu v Praze** ze dne 2. 9. 2010, č. j. 19 Co 323/2008-392, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Praze jako účastníků řízení a **VAS a. s.**, se sídlem Nákladní 1060, Teplice, zastoupené Mgr. Miroslavem Faměrou, advokátem se sídlem Praha 6, U Stanice 11/4, jako vedlejšího účastníka řízení
t a k t o

- 1. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 23. 4. 2013, č. j. 21 Cdo 1286/2012-454, a rozsudkem Krajského soudu v Praze ze dne 2. 9. 2010, č. j. 19 Co 323/2008-392, došlo k porušení článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, zaručujícího právo každého domáhat se stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu, a v návaznosti na to i k porušení článku 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, zakotvujícího základní právo vlastnit majetek.**
- 2. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 4. 2013, č. j. 21 Cdo 1286/2012-454, a rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 2. 9. 2010, č. j. 19 Co 323/2008-392 se ruší.**
- 3. Stěžovatelům se přiznává náhrada nákladů právního zastoupení v řízení před Ústavním soudem ve výši, která bude uvedena v samostatném usnesení Ústavního soudu po předložení jejich vyúčtování.**

Odůvodnění:

I.

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 10. 7. 2013, která po formální stránce splňuje náležitosti požadované zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále také jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatelé domáhají zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, neboť se domnívají, že jimi došlo k porušení článku 36 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod.

II.

2. Stěžovatelé v ústavní stížnosti uvedli, že jsou osobami zdravotně postiženými, neboť stěžovatel je prakticky nevidomý a stěžovatelka je zcela nevidomá, ani jeden z nich tak nemůže číst a psát. V roce 2005 stěžovatelům jejich známý přislíbil pomoc při vyřízení úvěru od úvěrové společnosti, přičemž za ně vyplnil a odeslal žádost o uzavření úvěrové smlouvy, avšak na rozdíl od jejich pokynů uvedl jako číslo účtu, na který mají být peníze zaslány, číslo svého vlastního účtu, v tomto smyslu pak leasingová společnost připravila úvěrovou smlouvu a další dokumenty, které stěžovatelé podepsali. Z dokumentace úvěrová společnost zjistila, že jsou oba navrhovatelé osoby nevidomé, a zaslala jim proto k podpisu prohlášení, ze kterého vyplývá, že byli seznámeni s obsahem smluvní dokumentace. Toto prohlášení stěžovatelé, aniž by byli se skutečným obsahem smlouvy seznámeni, taktéž podepsali. Následně leasingová společnost zaslala částku dle úvěrové smlouvy na bankovní účet uvedený ve smlouvě o úvěru, který však nebyl bankovním účtem stěžovatelů.
3. Stěžovatelé nesouhlasí se závěrem Nejvyššího soudu, jak jej vyslovil ve svém rozsudku ze dne 4. 5. 2010, č. j. 21 Cdo 1142/2009-363, že nevidomá osoba se ve smyslu § 40 odst. 5 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném do 31. 12. 2013 (dále jen „o. z.“) nemusí být seznámena s obsahem právního úkonu, který činí, a je dostačující, že měla schopnost se seznámit s obsahem právního úkonu za pomoci jiné osoby. Stěžovatelé naopak namítají, že s ohledem na zdravotní postižení, které jim znemožňuje číst a psát, by jim měla být poskytnuta právní ochrana a měli by být chráněni více než ostatní, zdravé osoby, které se mohou s psaným textem seznámit. Stěžovatelé také tvrdí, že v jejich věci nebyla dodržena forma právních úkonů stanovená § 40 odst. 5 o. z. pro právní úkony osob, které neumí číst a psát, ani nebyly naplněny základní náležitosti projevu vůle dle § 37 o. z. Stěžovatelé vyjadřují své přesvědčení, že není-li jim známo, co je obsahem právního úkonu, je vyloučeno, aby byl projev vůle dostatečně určitý a srozumitelný a byl učiněn svobodně a vážně.

III.

4. Podle § 42 odst. 3 a 4 zákona o Ústavním soudu umožnil Ústavní soud Krajskému soudu v Praze, Nejvyššímu soudu a vedlejšímu účastníku řízení, aby se vyjádřily k ústavní stížnosti.
5. Krajský soud v Praze ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že se otázkou platnosti předmětné smlouvy o úvěru zabýval již ve svém rozsudku ze dne 18. 12. 2008, č. j. 19 Co 323/2008-333, ve kterém dospěl k závěru, že pro nedodržení formy právního úkonu u stěžovatelů jako osob, které jsou trvale zrakově postiženi, jde o absolutně neplatný úkon (§ 40 odst. 5 a § 39 o.z.). S těmito svými závěry se Krajský soud v Praze nadále ztotožňuje, neboť má za to, že se stěžovatelé nepochybně nacházeli v procesu uzavírání zástavní smlouvy v postavení slabšího smluvního partnera (zástavní smlouva byla uzavřena v

souvislosti se spotřebitelskou smlouvou o úvěru) a bylo třeba jejich právům poskytnout zvýšenou ochranu, a to i s ohledem na jejich prokázaný zrakový handicap. Citovaný rozsudek však zrušil Nejvyšší soud rozsudkem ze dne 4. 5. 2010, č. j. 21 Cdo 1142/2009-363, v němž byl vysloven závazný právní názor, o který pak odvolací soud opřel své ústavní stížnosti napadené rozhodnutí.

6. Nejvyšší soud ve svém vyjádření upozornil, že v řízení vedeném před obecnými soudy bylo prokázáno, že stěžovatelé, kteří jsou osobami zrakově postiženými, podepsali dne 4. 4. 2005 mimo jiné smlouvu o úvěru ze dne 30. 3. 2005 a smlouvu o zřízení zástavního práva k nemovitostem ze dne 30. 3. 2005 před Úřadem městské části Praha 18, který provedl legalizaci jejich podpisů, a že tyto smlouvy za účelem legalizace podpisů předložil Úřadu městské části Praha 18 stěžovatel P. M., který je měl k dispozici jeden den předem. Za tohoto skutkového stavu věci je plně odůvodněn závěr, že oba stěžovatelé měli (reálnou) možnost (příležitost) poznat obsah těchto právních úkonů některým ze způsobů uvedených v ustanovení § 40 odst. 5 o. z. Nemohli-li se stěžovatelé seznámit s obsahem smluv s pomocí přístrojů nebo speciálních pomůcek, mohli a měli využít k poznání obsahu smluv jinou osobu, kterou by si k tomuto účelu zvolili; v případě, že tak nepostupovali, nemůže to mít za následek neplatnost smluv podle ustanovení § 40 odst. 1 o. z. Výklad ustanovení § 40 odst. 5 o. z., provedený Nejvyšším soudem je tak ústavně konformní a aplikací takto interpretovaného ustanovení podústavního práva na zjištěný skutkový stav nebyla porušena žádná základní práva ani svobody stěžovatelů. Namítají-li stěžovatelé, že bylo porušeno jejich právo na právní ochranu, pak přehlížejí, že zákon jim (v ustanovení § 40 odst. 5 o. z.) poskytoval možnost ochrany adekvátní jejich zdravotnímu postižení, ale že oni se rozhodli této možnosti nevyužít.
7. Vedlejší účastník Ústavnímu soudu oznámil, že smlouvou o postoupení pohledávky ze dne 17. 10. 2012 přešla pohledávka společnosti LEASING-STAR spol. s r.o. za stěžovatele na vedlejšího účastníka. Vedlejší účastník prohlašuje, že stěžovatelé neuvádějí ve své ústavní stížnosti, jaká jejich práva byla porušena, proto se k tomuto tvrzení nemůže kvalifikovaně vyjádřit. Vedlejší účastník upozorňuje, že stěžovatelé sami prostřednictvím osoby, kterou považovali za svého známého, a kterou si sami zvolili, požádali úvěrovou společnost formou písemné žádosti ze dne 18. 3. 2005 o poskytnutí úvěru. Již v této žádosti bylo uvedeno číslo účtu, na který má být úvěr vyplacen, a který se později ukázal jako účet pana K. Stěžovatelé úvěr určitou dobu spláceli (od 30. 3. 2005 do 26. 4. 2006), i z toho lze dovodit, že byli s platebním místem srozuměni. Teprve, když vyšlo najevo, že pan K. peníze pro stěžovatele nezhodnotí, začali stěžovatelé proti svému závazku ze smlouvy o úvěru brojit a tvrdit, že smlouvy nejsou pořízeny ve formě požadované ustanovením § 40 odst. 5 o. z. Vedlejší účastník uvádí, že tuto obranu považuje za účelovou. V textu zákona není uvedeno, že se dotyčný skutečně musí s obsahem právního úkonu reálně seznámit, ale uvádí se zde, že postačí, má-li schopnost tak učinit (ve smyslu fyzických schopností a faktické možnosti), z toho vychází také judikatura Nejvyššího soudu. Vedlejší účastník má za to, že stanoví-li zákon specifickou formu pro právní úkony činěné nevidomými osobami, pak tím neslevuje z požadavku na právní bdělost těchto osob natolik, aby dopředu nebyly nuceny zvažovat důsledky jimi činěných úkonů a případná rizika s nimi spjatá a činit tomu odpovídající kroky. Pokud jde o posouzení platnosti smluv optikou § 37

odst. 1 o. z., i zde je argumentace navrhovatelů zcela lichá, neboť návrh smlouvy měli stěžovatelé k dispozici jeden den před jejím podpisem. Tím, že připojili své podpisy k návrhu smlouvy o úvěru, akceptovali stěžovatelé ofertu úvěrové společnosti na uzavření této smlouvy ve všech směrech, tedy včetně platebního místa, a nemohou se tedy dovolávat absence své vůle k plnění na jiný než jejich vlastní účet. Vzhledem ke všem výše uvedeným skutečnostem navrhuje vedlejší účastník ústavní stížnost zamítnout.

8. Ústavní soud zaslal výše uvedená vyjádření stěžovatelům, aby se k nim vyjádřili.
9. Stěžovatelé se ztotožňují s vyjádřením Krajského soudu v Praze, který si stojí za svým názorem o absolutní neplatnosti smlouvy, jak ho vyjádřil ve svém napadeném rozsudku. Pokud jde o vyjádření Nejvyššího soudu, stěžovatelé namítají, že nebylo jejich svobodné rozhodnutí nevyužít práva, které jim dává zákon. Stěžovatelé si jsou vědomi toho, že neznalost zákona nikoho neomlouvá, ovšem dle jejich názoru by mělo být přihlédnuto k tomu, v jakém postavení se nacházejí, resp. jak jejich zdravotní omezení ovlivňuje jejich každodenní život. Stěžovatelé souhlasí, že mají možnost si zvolit osobu, která jim smlouvu přečte, ale nejsou schopni si již schopni ověřit, že byli skutečně seznámeni s obsahem smlouvy. Stěžovatelé jsou v běžném životě často odkázáni na pomoc cizích osob, kterým musí důvěřovat, protože není reálné, aby jim veškerou pomoc poskytovaly pouze osoby nejbližší, kterým mohou důvěřovat bez obav. Stěžovatelé jsou přesvědčeni, že právě z toho důvodu by jim měla být poskytnuta soudní ochrana a mělo by být přihlédnuto k jejich reálným možnostem. Stěžovatelé dále uvádějí, že proti nim byl podán návrh na vydání směnečného platebního rozkazu, kterým je uplatňována směnka na částku 716 625 Kč, kterou měli stěžovatelé podepsat při podpisu předmětné úvěrové smlouvy. Stěžovatelé si nejsou vědomi, že by takovou směnku podepsali, taktéž během soudního řízení vedeného již od roku 2006 nepadla o směnce ani zmínka. Stěžovatelé se však nemohou přesvědčit, zda se jedná o jejich podpis a směnka jim byla podstrčena při podpisu s jinými dokumenty, či zda byl jejich podpis zfalšován. Stěžovatelé vyjadřují svou frustraci z takové situace, která sice nemá přímou souvislost s projednávanou věcí, avšak uvádějí ji proto, aby Ústavnímu soudu dokreslili svou situaci a vysvětlili, jak jsou v důsledku svého zdravotního postižení omezeni v každodenním životě. Stěžovatelé shrnují, že jsou slabší stranou, která vstupovala do smluvního vztahu s podnikatelem, který se poskytováním úvěrů zabývá denně a je v daném oboru profesionál, a proto by jim měla být poskytnuta tomu odpovídající právní ochrana. Naopak vedlejší účastník, resp. jeho právní předchůdce měl ověřit, komu je předmětná částka zasílána, a zda skutečně navrhovatelé jakožto osoby nevidomé požadují zaslání dané částky na účet jiné osoby.

IV.

10. Z obsahu spisu Okresního soudu Praha - západ sp. zn. 4 C 130/2006, který si Ústavní soud vyžádal, vyplývají následující skutečnosti. Okresní soud Praha - západ rozsudkem ze dne 20.6.2007, č. j. 4 C 130/2006-113, ve znění usnesení ze dne 26.7.2007, č. j. 4 C 130/2006-122, vyhověl žalobě stěžovatelů a určil, že

pozemek parc. č. st. XXX o výměře XXX m² - zastavěná plocha a nádvoří v katastrálním území L. a budova č.p. XXX na stavební parcele parc. č. st. XXX - rodinný dům v obci H., vše zapsáno na LV č. 1023 v katastru nemovitostí vedeném u Katastrálního úřadu pro Středočeský kraj, Katastrální pracoviště Praha - západ, nejsou zatíženy zástavním právem ve prospěch pohledávky LEASING-STAR, spol. s r. o. (dále také jen „žalovaný“) ve výši 500 000,- Kč s příslušenstvím, a že na nich nevázne věcné břemeno užívání ve prospěch žalovaného. Soud prvního stupně odůvodnil svůj závěr tím, že minimálně stěžovatelka se s obsahem smluv „neseznámila ani za pomoci speciálních pomůcek nebo přístrojů, ani prostřednictvím jiné osoby“. Protože se stěžovatelka s obsahem smluv neseznámila, jsou smlouvy neplatné, aniž by bylo třeba zabývat se tím, zda stěžovatel je vůbec „osobou, u které je na místě použití ustanovení § 40 odst. 5 občanského zákoníku“. K odvolání žalovaného Krajský soud v Praze rozsudkem ze dne 8. 11. 2007, č. j. 19 Co 408/2007-186, potvrdil rozsudek soudu prvního stupně ve výroku, kterým bylo určeno, že na nemovitostech nevázne věcné břemeno užívání ve prospěch žalovaného; ve výroku o určení, zda na nemovitosti vázne zástavní právo, a ve výroku o náhradě nákladů řízení rozsudek soudu prvního stupně zrušil a věc mu v tomto rozsahu vrátil k dalšímu řízení. Okresní soud Praha - západ poté rozsudkem ze dne 16. 5. 2008, č. j. 4 C 130/2006-247, určil, že nemovitosti stěžovatelů nejsou zatíženy zástavním právem ve prospěch pohledávky žalovaného ve výši 500.000,- Kč, s odůvodněním, že nebylo vůlí stěžovatelů, aby bylo plněno na jiný než jejich účet, a pro nedostatek vážnosti projevu vůle ohledně této náležitosti smlouvy je tak absolutně neplatná smlouva jako celek ve smyslu § 37 odst. 1 o. z. Rozsudek soudu prvního stupně byl potvrzen rozsudkem Krajského soudu v Praze ze dne 18. 12. 2008, č. j. 19 Co 323/2008-333. Rozsudek Krajského soudu byl zrušen a vrácen rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 4. 5. 2010, č. j. 21 Cdo 1142/2009-363, ve kterém dospěl dovolací soud k závěru, že stěžovatelé měli možnost poznat obsah předmětných právních úkonů některým ze způsobů uvedených v § 40 odst. 5 o. z., přičemž skutečnost, že tak neučinili, nemůže mít za následek neplatnost smluv podle § 40 odst. 1 o. z. Ústavní stížností napadeným rozsudkem ze dne 2. 10. 2010, č. j. 19 Co 323/2008-392 poté Krajský soud v Praze změnil rozsudek Okresního soudu Praha - západ ze dne 16. 5. 2008 č. j. 4 C 130/2006-247, tak, že žaloba na určení, že budova č. p. XXX postavená na pozemku parc. č. st. XXX v obci H., pozemek parc. č. st. 68/2 o výměře 189 m² – zastavěná plocha a nádvoří v katastrálním území L. nejsou zatíženy zástavním právem zřízeným ve prospěch pohledávky žalovaného ve výši 485.000,- Kč se smluvními úroky a smluvní pokutou ze smlouvy o úvěru č. 307/2005/L ze dne 30. 3. 2005 na základě zástavní smlouvy č. 307/2005/Z ze dne 30. 3. 2005, se zamítá, jinak se pro pohledávku ve výši 15.000,- Kč s úroky z prodlení z částky 500.000,- Kč rozsudek potvrzuje. Dovolání proti rozsudku odvolacího soudu bylo Nejvyšším soudem jako nedůvodné odmítnuto s odůvodněním, že odvolací soud správně vyložil ustanovení § 40 odst. 5 o. z., a že napadený rozsudek odvolacího soudu v tomto směru vychází ze závazného právního názoru dovolacího soudu (uvedeného v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 4. 5. 2010 č. j. 21 Cdo 1142/2009-363).

V.

11. Ústavní soud ve své činnosti vychází z principu, že státní moc může být uplatňována jen v případech a mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví. Ústavní soud, s ohledem na ústavní vymezení svých pravomocí (čl. 87 Ústavy České republiky), zejména respektuje skutečnost – což vyslovil v řadě svých rozhodnutí – že není součástí soustavy obecných soudů, a že mu proto zpravidla ani nepřísluší přehodnocovat „hodnocení“ dokazování před nimi prováděné a také mu nepřísluší právo přezkumného dohledu nad činností soudů. Na straně druhé však Ústavnímu soudu náleží posoudit, zda v řízení před obecnými soudy nebyla porušena základní práva nebo svobody stěžovatele, zakotvená v ústavních zákonech nebo v mezinárodních smlouvách podle čl. 10 Ústavy České republiky a v rámci toho uvážit, zda řízení před nimi bylo jako celek spravedlivé.
12. Po přezkoumání skutkového stavu, vyžádaného soudního spisu, předložených listinných důkazů a posouzení právního stavu dospěl Ústavní soud z níže uvedených důvodů k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.
13. Podle ustanovení § 44 zákona o Ústavním soudu nebyl-li návrh mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků usnesením odmítnut, nařídí Ústavní soud ústní jednání, lze-li od tohoto jednání očekávat další objasnění věci. Za splnění podmínek daných tímto zákonným ustanovením rozhodl o věci Ústavní soud s upuštěním od ústního jednání.
14. Jak vyplývá z obsahu vyžádaného spisu, stěžovatelé v průběhu řízení namítali dva nedostatky procesu uzavírání předmětných smluv, a to nedostatek formy právního úkonu ve smyslu § 40 odst. 5 o. z., a dále nedostatek projevu jejich vůle ohledně čísla účtu, na který měly být zaslány finanční prostředky poskytnuté ze smlouvy o úvěru.
15. Okresní soud Praha - západ ve svém rozsudku ze dne 16. 5. 2008, č. j. 4 C 130/2006-247, (potvrzeném rozsudkem Krajského soudu v Praze ze dne 18. 12. 2008, č. j. 19 Co 323/2008-333) dospěl k závěru, že předmětná smlouva o úvěru nesplňuje náležitost vážnosti projevu vůle stěžovatelů a je tedy neplatná podle § 37 odst. 1 o. z. Soud prvního stupně dovedl, že nebylo vůlí stěžovatelů uzavřít smlouvu ve znění, podle kterého měl právní předchůdce vedlejšího účastníka plnit stěžovatelům na účet uvedený ve smlouvě o úvěru, jehož majitelem byl svědek K. Nebylo-li vůlí stěžovatelů, aby bylo plněno na jiný než jejich účet, pak nebylo ani jejich vůlí takovou smlouvu o úvěru jako celek uzavřít. Vzhledem k tomu, že určení platebního místa je neoddělitelnou součástí smlouvy od jejího dalšího obsahu, je absolutně neplatná celá smlouva o úvěru podle § 37 odst. 1 o. z. Na základě neplatné smlouvy o úvěru tedy dle soudu prvního stupně nevznikl hlavní závazek, který byl zajišťován zástavní smlouvou, a nemohl proto ani vzniknout závazek akcesorický ze zástavní smlouvy, a to bez ohledu na to, že jinak splňuje zástavní smlouva zákonem stanovené náležitosti.
16. Rozsudek soudu prvního stupně byl potvrzen rozsudkem Krajského soudu v Praze ze dne 18. 12. 2008, š. j. 19 Co 323/2008-333, který dospěl po doplnění dokazování znaleckým posudkem MUDr. Handlové k závěru, že u stěžovatele nebyla splněna forma právního úkonu předepsaná § 40 odst. 5 o. z., když se stěžovatel nebyl schopen pro své těžké zrakové postižení seznámit s obsahem smlouvy. K závěrům soudu prvního stupně o absolutní neplatnosti smlouvy o

úvěru se odvolací soud nevyjádřil. To učinil až ve svém ústavní stížnosti napadeném rozsudku ze dne 2. 9. 2010, č. j. 19 Co 323/2008-392, kdy poté, co byl vázán právním názorem dovolacího soudu ohledně výkladu § 40 odst. 5 o. z., uvedl, že akceptací návrhu smlouvy projevili stěžovatelé svoji vůli, aby předmět plnění smlouvy o úvěru - peněžní prostředky- byly poukázány na konkrétní účet, který byl uveden ve smlouvě. Proto se stěžovatelé nemohou nyní dovolávat absence jejich vůle k plnění na jiný než jejich vlastní účet.

17. S tímto závěrem odvolacího soudu se Ústavní soud neztotožňuje.
18. Ve svém napadeném rozsudku Krajský soud v Praze podrobně vysvětluje, proč dle jeho názoru tím, že stěžovatelé připojili své podpisy k návrhu smlouvy o poskytnutí úvěru, akceptovali ofertu právního předchůdce vedlejšího účastníka na uzavření smlouvy, a to včetně platebního místa (čísla účtu). Odvolací soud vychází z toho, že vlastní návrh žalované z 30. 3. 2005 již s podpisem statutárního zástupce žalované měl stěžovatel k dispozici jeden den před podpisem smlouvy, která byla navíc podepsána na úřadu Městské části Praha 18. Odvolací soud dovozuje, že podpisem smlouvy došlo v koncensu mezi návrhem smlouvy a jejím přijetím, od toho okamžiku pak platí se všemi důsledky zásada pacta sunt servanta.
19. Ústavní soud se mimo jiné seznámil se obsahem protokolů z ústních jednání založených v soudním spise a zjistil, že v dané věci nedošlo mezi účastníky řízení a svědky ke shodě o tom, zda byli stěžovatelé s obsahem předmětných listin seznámeni, či nikoliv, respektive, zda jim někdo z účastníků či svědků obsah listin zprostředkoval. Přesto však soudy obou stupňů měly za prokázané, že stěžovatelé s obsahem listin seznámeni nebyli, tuto skutečnost ostatně namítají i sami stěžovatelé, a Ústavní soud nemá důvod tento závěr rozporovat. Obecné soudy však stejně tak měly za prokázané tvrzení stěžovatelů, že nebylo jejich vůlí, aby peněžní prostředky poskytnuté ze smlouvy o úvěru byly poukázány na jiný než jejich bankovní účet.
20. Jak Ústavní soud zjistil z obsahu soudního spisu, na poslední straně smlouvy o zřízení zástavního práva ze dne 30. 3. 2005 je pod ověřovacími doložkami uvedeno: „Prohlašuji, že paní M. E. je nevidomá a je seznámená s obsahem smlouvy“. Následují podpisy a bydliště A. Ž. a P. M. Totéž platí pro smlouvu o zřízení věcného břemene k nemovitosti a smlouvu o úvěru z téhož dne. Při jednání před soudem prvního stupně dne 20. 6. 2007 svědek A. Ž. uvedl, že podepisované listiny nečetl, na dotaz, zda je někdo četl nahlas, odpověděl, že nikoli. Svědkyně V. L., ověřovatelka úřadu Městské části Praha 18, na jednání uvedla, že se při podpisu smlouvy nikdo s obsahem listin neseznamoval, předpokládala, že s ním byli stěžovatelé již seznámeni. Na tomtéž jednání stěžovatelé uvedli, že text žádosti o úvěr vyplňoval pan K. stěžovatel pak připojil svůj podpis na nějakou listinu. Stěžovatel dodal, že v podstatě nikdy nevědí, jakou listinu vlastně podepisují. Při jednání před soudem prvního stupně dne 30. 4. 2008 svědek K. naopak tvrdil, že žádné listiny nesepisoval, ani nevyplňoval. Svědek taktéž tvrdil, že peníze poskytnuté ze smlouvy o úvěru ze svého účtu vybral a předal stěžovateli, při předávání peněz žádné potvrzení po stěžovateli nepožadoval. Při témže jednání připouští svědek JUDr. J. H.r, že je možné, že žádost vyplňoval on na základě podkladů pana K.y, neboť od stěžovatelů žádné podklady nepřevzal. Do protokolu o jednání před odvolacím

soudem dne 4. 9. 2008 stěžovatel opětovně vypověděl, že nebyl s obsahem listin seznámen. Pokud je tázán na souhlasné prohlášení založené na č. l. 127 spisu, podle kterého je E. M. seznámena s obsahem listin, a to prostřednictvím osoby, kterou si zvolila – A. Ž., nepamatuje si, že by takovou listinu podepsal. Na podpis této listiny si nevzpomíná ani svědek A. Ž. při jednání před odvolacím soudem dne 23. 10. 2008.

21. Výše uvedené uvádí Ústavní soud pro vykreslení situace, ve které se stěžovatelé, coby osoby zrakově těžce postižené nacházejí. Přestože stěžovatelé požádali o vyplnění žádosti o úvěr svého známého pana K.u, smlouvy byly posléze podepsány a úředně ověřeny před úřadem Městské části Praha 18, kde bylo taktéž podepsáno souhlasné prohlášení, že je stěžovatelce obsah listin znám, což bylo také uvedeno na všech podepsaných smlouvách, výsledkem je, což obecné soudy nezpochybňují, že stěžovatelům nebyl obsah listin znám. V nyní projednávané věci nejde přitom o případ, kdy by se stěžovatelé chovali nezodpovědně a nevyužili své možnosti se s obsahem listin seznámit, z vyžádaného soudního spisu spíše vyplývá, že se stěžovatelé stali obětí osob, které zneužili jejich zdravotního postižení. To vyplývá i z rozsudku Okresního soudu Praha – západ ze dne 28. 8. 2008, č. j. 1 T 99/2008-383, kterým byl stěžovatel zproštěn obžaloby pro trestný čin úvěrového podvodu, a ve kterém soud dospěl k závěru, že se stěžovatel „nedopustil jednání popsáno v obžalobě, jelikož nebylo prokázáno, že by vědomě zamlčel to, že úvěr nebude použit za účelem uvedeným ve smlouvě, ale předán třetí osobě. Soud má naopak za to, že obžalovaný M.k se stal obětí trestného činu spáchaného jinými osobami a to pravděpodobně obžalovaným K.. a svědkyní B. společně nebo některým z nich“.
22. Ustanovení § 40 odst. 5 o. z. zní : K písemným právním úkonům těch, kteří nemohou číst a psát, je třeba úředního zápisu. Úřední zápis se nevyžaduje, má-li ten, kdo nemůže číst nebo psát, schopnost seznámit se s obsahem právního úkonu s pomocí přístrojů nebo speciálních pomůcek nebo prostřednictvím jiné osoby, kterou si zvolí, a je schopný vlastnoručně listinu podepsat.
23. Ústavní soud je přesvědčen, že smyslem § 40 odst. 5 o. z. je zajistit ochranu a řádný výkon práva osobám, které nemohou číst a psát, přičemž v případě, že jsou tyto osoby schopny seznámit se s obsahem právního úkonu prostřednictvím jiné osoby, kterou si zvolí, a vlastnoručně listinu podepsat, mohou učinit písemný právní úkon, aniž by pro něj zákon vyžadoval formu úředního zápisu. I kdyby Ústavní soud přisvědčil Nejvyššímu soudu v tom, že zákon nepodmiňuje platnost smlouvy předchozím seznámením se s jejím obsahem, je v dané věci, jak bylo již výše řečeno, rozhodný další tvrzený nedostatek v procesu uzavírání smlouvy o úvěru – a to skutečnost, že návrh na uzavření smlouvy byl učiněn třetí osobou v rozporu se zadáním stěžovatelů, a to minimálně v části týkající se platebního místa. Stěžovatelé měli při podpisu smlouvy o úvěru za to, že peněžní prostředky budou zaslány na jejich účet. Pokud byli stěžovatelé při podpisu smlouvy přesvědčeni, že je sepsána podle jejich zadání, respektive jim nikdo nesdělil, že by smlouva byla koncipována odchylně od tohoto zadání, je zřejmé, že se jedná na straně stěžovatelů o nedostatek projevu vůle. Přitom právě skutečnost, že se finanční prostředky nedostaly do dispozice stěžovatelů,

způsobila, že třetí osoby s těmito prostředky naložily způsobem, se kterým nebyli stěžovatelé srozuměni.

24. Skutečnost, že stěžovatelé nebyli seznámeni se skutečným obsahem smlouvy, je přitom zcela zřejmá z provedeného dokazování i z textu ústavní stížnosti, kdy stěžovatelé dle svých slov „Důvěřovali tomu, že dokumentace je připravena dle podmínek, které jim sdělil p. K. a zejména, že ve smlouvě je uvedeno číslo jejich účtu. Nenechali si tedy smluvní dokumentaci od nikoho přečíst.“
25. Ústavní soud má za to, že skutečnost, že nelze úspěšně namítat absenci formy právního úkonu předepsanou ustanovením § 40 odst. 5 o.z., sama o sobě neznamená, že nelze namítat ve smyslu § 37 o.z. nedostatek projevu vůle uzavřít právní úkon v takové podobě, v jaké byl učiněn. Z dokazování provedeného obecnými soudy přitom vyplývá, že o vážnosti projevu vůle stěžovatelů uzavřít předmětnou smlouvu o úvěru v podobě, v jaké byla podepsána, lze mít důvodné pochybnosti. Pokud odvolací soud bez dalšího konstatoval, že podpisem smlouvy stěžovatelé (kteří měli smlouvy předem k dispozici a neměli k jejímu obsahu žádné výhrady), akceptovali návrh smlouvy jako celek a nemohou se tak nyní dovolávat absence jejich vůle, lze jeho závěr označit za zjevně formalistický a od reálného života odtržený. Krajský soud se v odůvodnění svého napadeného rozhodnutí zaštiťuje procesem uzavírání smlouvy, který řádně proběhl zákonem předpokládaným způsobem, aniž však přihlíží k okolnostem uzavírání smlouvy, které byly v dané věci s ohledem na závažné zrakové postižení stěžovatelů netypické, a ke skutečnosti, že následně probíhalo trestní řízení ve věci podezření z trestného činu podvodu ohledně osob, které měly obdržet finanční prostředky z úvěru poskytnutého stěžovatelům, což vzbuzuje důvodné pochybnosti o čestných úmyslech těchto osob ve vztahu ke stěžovatelům.
26. V tomto smyslu se vyjádřil taktéž Nejvyšší soud v jiné věci, kdy ve svém usnesení ze dne 24. 6. 2004, sp. zn. 22 Cdo 1993/2003 (rovněž ve věci žalobkyně, která neuměla číst), uvedl, že pro posouzení věci jsou rozhodné obě skutečnosti, a to vůle žalobkyně, a s ohledem na její zdravotní postižení vyjádření této vůle právně významným způsobem. Dovolací soud dovodil, že k úspěchu žaloby stačí negativní odpověď i na jednu z těchto otázek, v tomto smyslu odkázal na svůj rozsudek ze dne 5. září 2000, sp. zn. 30 Cdo 2781/99, ve kterém se uvádí: "Na existenci vážné vůle k právnímu úkonu lze usoudit z objektivních skutečností, za nichž byl učiněn, zejména byl-li učiněn způsobem a za okolností, které nevzbuzují pochybnosti, že subjekt projevující vůli zamýšlel přivodit právní účinky, které zákon s takovým projevem vůle spojuje. Pokud vzniknou pochybnosti o vážnosti vůle, je třeba posuzovat konkrétní okolnosti případu; na jejich podkladu a z hlediska jejich vzájemných souvislostí pak učinit příslušný závěr". Ohledně závěru, že již sama skutečnost, že tu nebyla vážná vůle, k zamítnutí žaloby postačuje, poukazuje Nejvyšší soud na rozsudek bývalého Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. 4 Cz 48/77 (publikovaný ve Sborníku stanovisek, zpráv o rozhodování soudů a soudních rozhodnutí Nejvyšších soudů, díl IV., Praha 1986, s. 463).
27. Ústavní soud ve své konstantní judikatuře již mnohokrát prohlásil, že netoleruje orgánům veřejné moci a především obecným soudům přehnaně formalistický postup za použití v podstatě sofistikovaného odůvodňování zřejmé

nespravedlnosti. Zdůraznil přitom mj., že obecný soud není absolutně vázán doslovným zněním zákona, nýbrž se od něj smí a musí odchýlit, pokud to vyžaduje účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost nebo některý z principů, jež mají svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku a že povinnost soudů nalézat právo neznamená pouze vyhledávat přímé a výslovné pokyny v zákonném textu, ale též povinnost zjišťovat a formulovat, co je konkrétním právem i tam, kde jde o interpretaci abstraktních norem a ústavních zásad (srov. např. nález sp. zn. Pl. ÚS 21/96, Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 7, nález č. 13, nebo nález sp. zn. 19/98, Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 13, nález č. 19). Při výkladu a aplikaci právních předpisů nelze pomíjet jejich účel a smysl, který není možné hledat jen ve slovech a větách toho kterého předpisu, ale i v promítnutí těchto slov do reálné ochrany zdravotně postižených v běžné každodenní životní realitě s jejími nástrahami, které nejsou tyto osoby vzhledem ke svému handicapu schopny rozpoznat. Takovouto ochranu, která se promítá do ústavní roviny v podobě ochrany takto definované menšiny má nepochybně na mysli § 40 odst. 5 o. z.

28. Ústavní soud v této souvislosti, jakkoliv si uvědomuje možnou komplikovanost řízení v nyní projednávané věci, zdůrazňuje, že považuje za samozřejmé a určující pro nalézání práva, že vždy je nezbytné vycházet z individuálních rozměrů každého jednotlivého případu, které jsou založeny na zjištěných skutkových okolnostech. Mnohé případy a jejich specifické okolnosti mohou být - jako v dané věci - značně komplikované a netypické; to však nevyvazuje obecné soudy z povinnosti udělat vše pro spravedlivé řešení, jakkoliv se to může jevit složité. Obecné soudy rozhodující v daném případě se však podle přesvědčení Ústavního soudu s veškerými specifiky charakterizujícími daný případ naznačeným způsobem dostatečně nevypořádaly. Ústavní soud na tomto místě zdůrazňuje, že téměř nevidomý stěžovatel a zcela nevidomá stěžovatelka podepsali smlouvu o úvěru, jejíž obsah nebyl shodný se zadáním stěžovatelů, v důsledku čehož byly finanční prostředky zapůjčené úvěrovou společností zaslány v rozporu s požadavkem stěžovatelů na jiný než jejich bankovní účet, nikdy se nedostaly do jejich dispozice, přesto jsou však stěžovatelé povinni splácet splátky úvěru.
29. Ústavní soud uzavírá, že napadeným rozsudkem Krajského soudu v Praze ze dne 2. 9. 2010, č. j. 19 Co 323/2008-392, nebyla stěžovatelům poskytnuta ochrana jejich ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a v důsledku toho bylo zasaženo i do jejich práva na ochranu majetku, poté co odvolací soud postupoval ve svých závěrech formalistickým způsobem a nepřihlédl ke všem okolnostem projednávané věci.
30. Na základě shora uvedeného Ústavní soud ústavní stížnosti stěžovatelů vyhověl a napadený rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 2. 9. 2010, č. j. 19 Co 323/2008-392, zrušil podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů. Ústavní soud zrušil taktéž napadené usnesení Nejvyššího soudu, protože jeho existence při zrušení jemu předcházejícího rozhodnutí - na které procesně navazovalo - by postrádala rozumný smysl.

31. K návrhu stěžovatelů rozhodl Ústavní soud o přiznání náhrady nákladů právního zastoupení stěžovatelů v řízení před Ústavním soudem, přičemž o výši této náhrady rozhodne Ústavní soud dodatečně samostatným usnesením, až obdrží od zástupce stěžovatelů jejich vyúčtování.

Poučení: Proti nálezů Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 2. dubna 2014

Kateřina Šimáčková, v.r.
předsedkyně senátu